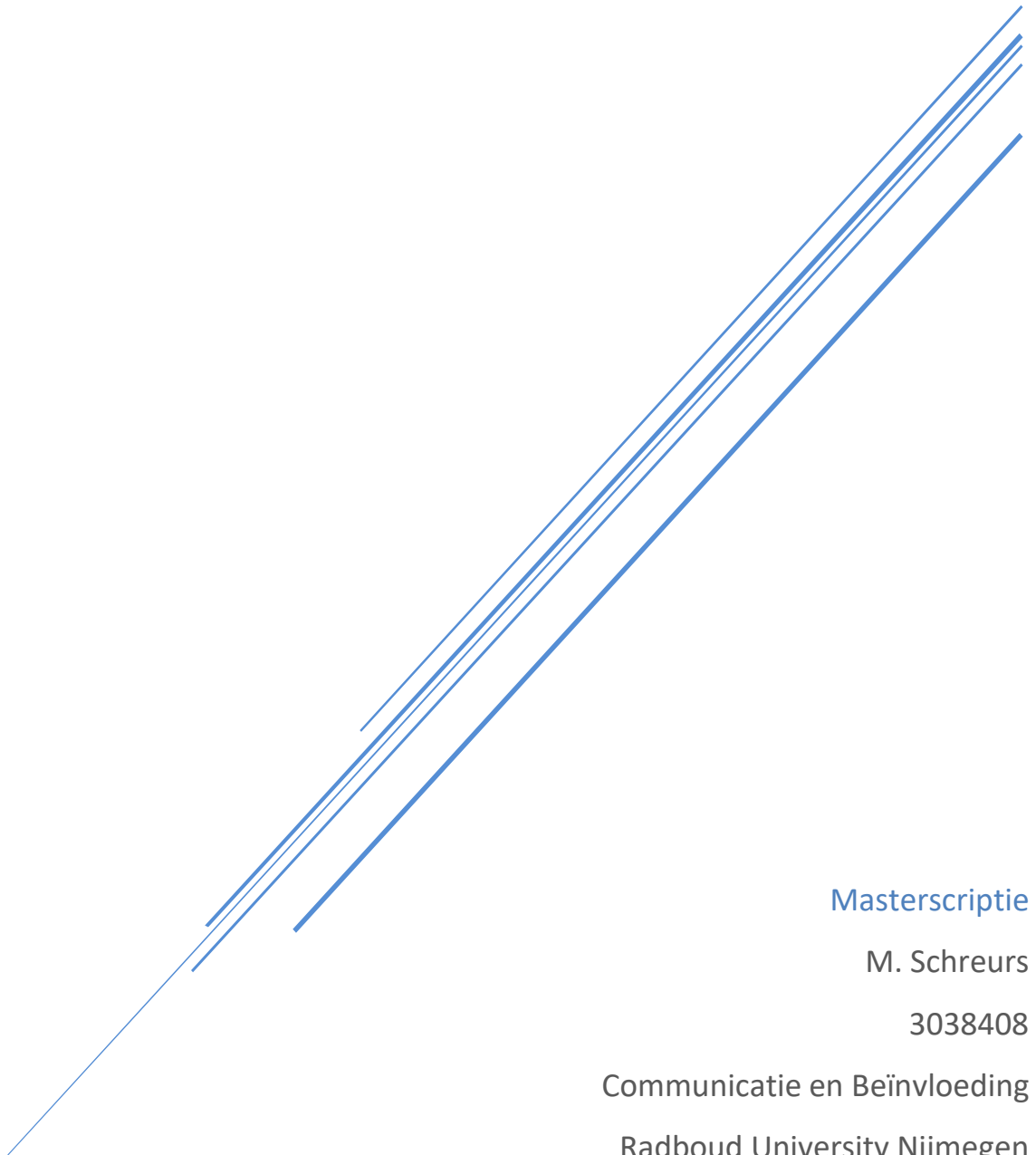

POSITIESPEL IN TELEVISIETALKSHOWS OVER CONTROVERSIËLE GEZONDHEIDSTHEMA'S

Een kwalitatieve conversatieanalyse naar de eerste en tweede positie in relatie tot de deelnemersrol.

Masterscriptie

M. Schreurs

3038408

Communicatie en Beïnvloeding

Radboud University Nijmegen

Begeleider: dr. W.J.P. Stommel

Tweede lezer: dr. H.W.M. Giesbers

Samenvatting

Voorlichting en informatievoorziening over medische en gezondheidsonderwerpen vindt steeds vaker plaats in de media. Op deze manier hebben burgers gemakkelijk toegang tot allerlei informatie, zonder dat zij hiervoor een afspraak moeten maken met een medisch professional. Ook talkshows bediscussiëren vaak gezondheidsthema's. Aan een talkshowdiscussie nemen meerdere gasten deel: presentatoren, experts, ervaringsdeskundigen en leken.

Dit onderzoek bouwt voort op de bevindingen van Hutchby (1996) over machtsverhoudingen in radio-inbelshows. In sequenties toonden eerste en tweede posities machtsverschillen aan tussen de presentator en gast en ze lieten zien hoe de presentator een sturende rol had in de interactie. Aan de hand van kwalitatieve conversatieanalyse werd in kaart gebracht hoe de eerste en tweede positie binnen televisietalkshows over controversiële gezondheidsthema's georganiseerd waren, namelijk hoe standpunten van sprekers uitgelokt werden en hoe hierop door wie gereageerd werd. Daarnaast is gekeken hoe posities zich verhielden tot de gespreksrollen van presentator, expert, ervaringsdeskundige en leek.

Uit het onderzoek is gebleken dat de presentator door middel van vragen stellen de eerste positie uitlokte. Hiermee verkreeg hij zelf de tweede, machtigere, positie waarmee hij de interactie reguleerde. De expert nam vaak stelling in de eerste positie door zijn kennis en autoriteit in te zetten. De ervaringsdeskundige gebruikte hiervoor een anekdotisch verhaal, wat niet vaak weerlegd of betwist werd.

De machtige positie van de presentator werd wederom bevestigd. Door middel van vragen stellen en beurttoewijzing lokt de presentator de eerste positie bij een gast uit en hij had hierdoor vaak recht op de tweede positie. Wilde hij deze niet vervullen, dan koos hij de deelnemer uit die deze moest innemen. Op basis van dit resultaat werd onder andere aanbevolen de neutraliteit van de talkshow verder te onderzoeken. De makers hebben veel invloed, dus neutraliteit bij het produceren en uitzenden van de talkshow is in het maatschappelijk belang.

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	1
Inhoudsopgave	2
1. Inleiding	3
2. Theoretisch kader.....	6
2.1. Institutionele setting: televisietalkshow.....	6
2.2. Eerste en tweede gesprekspositie	8
2.3. Probleemstelling	9
3. Methode.....	10
3.1. Soort onderzoek.....	10
3.2. Materiaal.....	10
3.3. Procedure.....	11
4. Resultaten.....	14
4.1. Het uitlokken van de eerste positie	14
4.2. De eerste positie	17
4.2.1. De eerste positie: de expert	17
4.2.2. De eerste positie: de ervaringsdeskundige	19
4.2.3. De eerste positie: de leek.....	21
4.3. De tweede positie	22
4.3.1. De tweede positie: de presentator	22
4.3.2. De tweede positie: de expert, ervaringsdeskundige en de leek	24
4.3.3. De tweede positie: de invloed van meerdere sprekers	25
5. Conclusie	27
6. Discussie	28
6.1. Beperkingen van het onderzoek.....	30
6.2. Suggesties voor vervolgonderzoek	30
7. Literatuurlijst	32
8. Bijlage 1: Transcribeer conventies.....	35

1. Inleiding

Informatie over medische onderwerpen en gezondheid is tegenwoordig steeds makkelijker te vinden. Online zoekmachines als Google leveren talloze resultaten wanneer ziektesymptomen ingevuld worden. Een voorbeeld van een dergelijk resultaat is de website Thuisarts.nl. Thuisarts.nl is een initiatief van het Nederlands Huisartsen Genootschap en is bedoeld als informatiebron over gezondheid en ziekten (Nederlands Huisartsen Genootschap, z.d.). Medische informatie wordt op dit soort websites in voor patiënten begrijpelijke beknopte taal geschreven (Springvloet, Bos, de Jong, Friele & de Boer, 2019). Een breder publiek is zo in staat inzicht te krijgen in medische thema's. Hierdoor wordt onder andere de arts-patiëntcommunicatie beïnvloed: waar vroeger de arts een diagnose en behandeling voorstelde, levert de patiënt nu vaak zelf al een eigen diagnose aan (Lewis, 2006; Hartzband en Groopman, 2010). Een ander internetformat dat informatie biedt over medische onderwerpen en gezondheid zijn socialemediakanalen. In Facebookgroepen als *Vaccin Vrij* en *Diabetes Reset* worden ervaringsverhalen gedeeld, vragen gesteld en discussies gevoerd.

Naast het internet zorgen ook televisieprogramma's voor informatieverstrekking over diverse gezondheidsthema's. Talkshows zijn hier al jaren een actief voorbeeld van. Eerst werden daarin gesprekken gevoerd met experts, maar sinds het begin van dit millennium spelen leken en hun ervaringen een grotere rol in deze programma's (Verhoeven, 2008). Frictie kan ontstaan als controversiële gezondheidsonderwerpen besproken worden, omdat er vaak uiteenlopende meningen bestaan over een kwestie. Dit is voor een talkshow juist gunstig, want naast informatie zoekt het kijkerspubliek entertainment wanneer het naar een discussie kijkt (Munson, 1993). Deze combinatie van genres wordt ook wel *infotainment* genoemd. Een heftige discussie past goed in dit genre vanwege een hoog entertainment- en informatiegehalte.

Een talkshow biedt een setting waarin discussies gevoerd kunnen worden voor een groot publiek. Dit is een positief aspect omdat ook hierdoor een breed publiek geïnformeerd kan worden, maar talkshows komen ook geregeld negatief in het nieuws vanwege hun invloed. Zo worden media-interviewers van de Nederlandse publieke omroep beschuldigd van partijdigheid, terwijl zij de journalistieke taak hebben om kritisch te zijn tegenover hun gasten (Huls & Varwijk, 2008). Daarnaast is er kritiek op de mate waarin talkshows beeldbepalend zijn voor het publieke debat. Elsevier-columnist Waling (2018) stelt dat talkshowmakers te weinig diepgang in het debat creëren en dat zij schuldig zijn aan kijkersmanipulatie. Waling (2018) beschrijft hoe redactie- en productieteam van talkshows vooraf het gehele verloop van de talkshow doorspreken met gasten. De columnist stelt dat er als resultaat daarvan vaak weinig spontaniteit of spanning in de discussie is.

Gasten hebben belang bij deelname aan een talkshow, omdat zij hiermee hun mening voor het kijkerspubliek kunnen uiten. Een positief optreden van een gast is voor hem of haar gewenst en kan

eventueel leiden tot een vervolgnodiging voor de talkshow. Talkshowpresentatoren zijn afhankelijk van hun gasten, want zonder de aanwezigheid van gasten is er geen discussie en daarmee geen talkshow om uit te zenden (Clayman & Heritage, 2002). Er bestaat hierdoor een machtswerking tussen gasten en presentatoren.

De machtsverhoudingen in conversaties zijn al vaak onderzocht (eg. Tannen, 1995; Hawes, 1999; Huls, 2000; Tolson, 2001). Zo werd asymmetrie in macht in institutionele settings eerder aangetoond in studies naar dokter-patiëntgesprekken en politie-verdachtengesprekken (Hutchby, 1996). Plumridge, Goodyear-Smith en Ross (2007) beschreven de machtsverhouding tussen ouders en verpleegsters wanneer een kind gevaccineerd werd. Door de institutionele rol van de medisch deskundige werd de verpleegster als expert beoordeeld door de ouders en werd een asymmetrie in medische kennis door de ouders geaccepteerd. In de conversatie werd dit aangetoond doordat ouders veel vragen stelden en antwoorden meteen accepteerden. De machtsverhoudingen verschoven echter wanneer het gesprek over kennis van het kind ging. Bij dit onderwerp ontstonden er meningsverschillen en claimden ouders macht op basis van hun kennis. De vraag die hierbij rijst, is op welke manier deze machtsverhoudingen ontstonden en hoe de verschuiving kon plaatsvinden. Een derde vraag die opkomt, is welke gesprekstechnieken worden gebruikt door deelnemers.

De aanleiding voor dit onderzoek is dat er naar televisietalkshows met controversiële gezondheid gerelateerde onderwerpen en machtsverhoudingen geen onderzoek is gedaan. Een artikel van Hutchby is belangrijk voor dit onderzoek. Hutchby (1996) publiceerde een onderzoek waarin hij analyseerde hoe macht functioneert in radio-inbelshows. Hij beschreef de ongelijke beschikbaarheid van gesprekshandelingen voor beide deelnemers in discussies tussen de radiogast en de presentator. De handelingen zorgen ervoor dat gespreksdeelnemers elkaars gespreksacties mogelijk maken of beperken. Handelingen zijn bijvoorbeeld de mogelijkheid tot vragenstellen of een mening beargumenteren. Bij een ongelijke verdeling van dit soort acties ontstaat een scheve machtsverhouding tussen de gespreksdeelnemers.

De institutionele setting die Hutchby analyseerde, was een Britse radio-inbelshow onder leiding van presentator Brian Hayes. Hayes ontving inkomende telefoongesprekken van gasten, die zelf een gespreksonderwerp aandroegen. Hutchby concludeerde dat de presentator een specifieke gespreksconstructie inzette, die hem in een machtigere positie plaatste ten opzichte van de beller. Door het programmaformat had iedere gast de taak om het gespreksonderwerp aan te dragen en een stelling in te nemen. Deze actie werd de eerste positie genoemd (Hutchby, 1996). Als gevolg kreeg de presentator automatisch het oppositie-initiatief toebedeeld: de tweede positie. Deze positie resulteerde in een defensieve vervolpositie van de beller. Als gevolg hiervan bleek het lastig voor de beller om zijn stelling te handhaven in het gesprek. Er wordt ook verondersteld dat degene die eerst praat in een conversatie, zwakker staat ten opzichte van de tweede spreker (Sacks, 1992).

Onderzoek naar deze gespreksstructuur ging tot nu toe over radiogemedieerde interactie (Hutchby 1996b; Hutchby 2007; Thornborrow 2001). Hier voerden een presentator en een gast tegelijkertijd een gesprek. Dit onderzoek richt zich daarom specifiek op een meerpartijengesprek. Door de aanwezigheid van meerdere gasten is het wellicht minder vanzelfsprekend dat de presentator de tweede gesprekspositie inneemt, want dit kan ook door een andere gast gedaan worden. Bovendien is het met meerdere partijen niet vanzelfsprekend wie de eerste positie, een ongunstige rol voor de spreker, inneemt of toegewezen krijgt.

Een relevant onderzoek dat betrekking heeft op meerpartijengesprekken over gezondheidsonderwerpen is van Van Slooten, Friedman en Tanner (2013). Zij voerden een onderzoek uit naar de verstrekking van gezondheids- en medische informatie in verschillende mediaformats. Dit onderzoek gaf onder meer inzicht in hoe onderzoeksdeelnemers aankeken tegen het gebruik van meerdere perspectieven in een media-uiting. Over het algemeen werd het gebruik van meerdere perspectieven positief beoordeeld, omdat zo alle kanten van een onderwerp belicht worden. De keerzijde van meerdere perspectieven is dat het verwarring veroorzaakt: participanten twijfelden over welke argumenten ze moesten geloven wanneer tegenstrijdigheden verkondigd werden (Van Slooten et al., 2013). In combinatie met de machtsverhouding die ontstond tussen de talkshowdeelnemers, zijn deze bevindingen interessant voor het huidige onderzoek. Doordat kijkers het lastig vinden wie ze moeten geloven, is het voor een spreker belangrijk een gunstige positie te krijgen in het gesprek. Hoe de gunstige positie verkregen wordt, en door wie, komt in dit onderzoek aan bod.

2. Theoretisch kader

2.1. Institutionele setting: televisietalkshow

Het Nederlandse televisielandschap kent een groot scala aan televisieprogramma's. Door programma's te categoriseren kunnen shows per genre onderscheiden worden. Het talkshowgenre kent twee criteria. Allereerst bevat een talkshow een gesprek tussen of met een of meer gasten, meestal voor een studiapubliek. Ten tweede bevat een talkshow een mix van feiten, entertainment en emotie (Schohaus, 2018). De criteria zijn vrij breed doordat de eigenschappen van individuele talkshows erg divers zijn. Verschillen zijn er onder andere in vorm, inhoud en programmering. Onderverdeling in het genre is daarom mogelijk. Timberg en Erlek (2002) maakten bijvoorbeeld een onderverdeling op basis van inhoud: *news talk*, *entertainment talk* en *socially situated talk*.

Ondanks de verschillen in het talkshowaanbod is er een aantal overeenkomsten. Iedere televisietalkshow heeft te maken met bepaalde programmeringseisen. Dit houdt bijvoorbeeld in dat een talkshow een hoeveelheid aan zendtijd krijgt en een uitzendtijdstip. Een talkshow wordt doorgaans in een studiosetting opgenomen. Door deze elementen is het van belang dat een talkshow vooraf goed gestructureerd is, zodat alles binnen de planning van de omroep verloopt (Tolson, 2001). Hoewel de hoofdlijnen en onderwerpen vastliggen, is het talkshowgesprek niet vooraf gepland. Dit wordt ter plekke vormgegeven door alle deelnemers, waardoor enige spontaniteit in de talkshow behouden wordt (Schohaus, 2018).

Een talkshow kent drie deelnemersgroepen: de presentator, de gasten en het publiek, bestaand uit de kijker thuis en het studiapubliek. De derde deelnemersrol, die van het publiek, is in dit onderzoek buiten beschouwing gelaten in verband met de grootte van dit onderzoek. De presentator is vaak het boegbeeld van het programma. De rol van de presentator is essentieel, want door zijn institutionele functie heeft hij de verantwoordelijkheid voor een gestructureerd verloop van de talkshow. Hij heeft een initiërende rol, houdt orde in de conversatie en reguleert de discussiebijdragen van alle participanten door bijvoorbeeld vragen te stellen of beurten te geven. De persoon die de vragen stelt is van groot belang, want die heeft controle over de conversatie (Thornborrow, 2001, p. 119). Het is bovendien mogelijk om hiermee een uitdagende interactie te creëren. Dit kan door een aanvallende rol aan te nemen en kritische vragen te stellen (Hutchby, 2007; Lauerbach, 2007).

De tweede deelnemersgroep aan de talkshow zijn de gasten. Zij worden uitgenodigd om hun visie op een onderwerp te uiten. De uitnodigingsreden kan verschillen per onderwerp en persoon. Met meerdere gasten aan tafel kunnen de achtergronden van de deelnemers onderling erg van elkaar verschillen. Expertise en ervaring speelt hierbij een belangrijke rol, maar ook leken nemen soms deel aan het gesprek. De combinatie van experts en leken in talkshows is vaker onderzocht vanwege de interessante verschillen in achtergrond en kennis. In een talkshow bediscussiëren beide groepen

bepaalde standpunten als gelijken (Livingstone & Lunt, 1994, p.98). Hierbij kan het voorkomen dat een gemêleerd gezelschap interacteert in een samenstelling die buiten de televisiestudio niet snel met elkaar in discussie zou gaan. Deze combinaties kunnen zorgen voor een boeiende interactie voor de kijker, wat het entertainmentgehalte van de talkshow ten goede komt.

Analyses door Livingstone en Lunt (1994) toonden veranderingen aan in expert-leekinteractie in talkshows. Discussieprogramma's etaleerden voorheen met name de kennis van experts, maar steeds meer wordt de echte ervaring van de leek de leidraad. In medische publiekscommunicatie is er een toenemende aandacht voor gepersonifieerde verhalen, verteld door patiënten of hun naasten (Verhoeven, 2008, p. 470). De ervaringen worden gebruikt als tegenhanger voor de informatievere bijdrage van experts en als basis voor het eigen standpunt van de leek (Tolson, 2001). De leek neemt hierbij de authenticiteitsrol aan, omdat hij ervaring heeft vanuit de echte wereld (Livingstone & Lunt, 1994). De stijl van programma's wordt informeler, waardoor een ervaringsverhaal goed tot zijn recht komt, maar de expert moeite kan hebben om zijn kennis op de juiste manier te verwoorden. Hierdoor komt het vaker voor dat de expert zijn argumentatie moet versimpelen en een kwalitatief slechtere onderbouwing geeft (Livingstone en Lunt, 1994). Bovendien is zijn voorheen informerende en adviserende rol grotendeels vervangen door een rol waarin de expert zichzelf of de feiten moet verdedigen. Tolson (2001), die onderzoek deed naar de rol van de talkshowpresentator, constateerde dat de expert constant op de proef werd gesteld door de presentator en dat authenticiteit werd toegeschreven aan de leek. De presentator streefde hierbij vaak naar een conflict tussen expert en leek, liet de expert weinig uitpraten en gaf de leek juist veel spreektijd. Daarnaast zorgde de presentator voor dramatisering van het verhaal: dit deed hij door gerichte vragen te stellen en zo de gast meer te laten vertellen over een specifiek punt (Tolson, 2001, p.130-131).

Controversiële onderwerpen, waarbij veel risico's en belangen meespelen, zorgen voor veel discussie. Een terugkerend thema is ook hier verdeeldheid tussen deelnemersrollen. Kent (2003) toonde een conflict aan tussen voor- en tegenstanders van borstimplantaten: vrouwen met negatieve ervaringen met implantaten kwamen in conflict met medische professionals. Dit conflict kwam ook naar voren in een studie naar vaccinatiediscussies (Larson, Jarrett, Eckersberger, Smith en Paterson, 2014).

In eerdere onderzoeken worden de eigenschappen van een ervaringsdeskundige toegeschreven aan de rol van leek, maar gezien de verschillen tussen een ondeskundige en een ervaringsdeskundige wordt in dit onderzoek de leek opnieuw gedefinieerd en wordt er een duidelijker onderscheid gemaakt (onder andere Livingstone & Lunt, 1994; Tolson, 2001). Een ervaringsdeskundige is een gast die deelneemt aan de discussie en uitgenodigd is op basis van persoonlijke ervaringen. Een leek is een gast die in eerste instantie niet uitgenodigd is voor het gesprek. Dit kan een studiegast in het publiek zijn of iemand die is uitgenodigd om te discussiëren over een ander onderwerp dat op een ander

moment in de uitzending gepland staat. De ervaringsdeskundige is een rol die vaak aan bod komt in een talkshow, waarbij de gasten over hun persoonlijke ervaringen met een onderwerp vertellen. Vanuit de eigen ervaring zijn zij expert over het onderwerp, maar niet op dezelfde manier als iemand die erin geschoold is. Een arts heeft bijvoorbeeld andere kennis over een ziekte dan een patiënt zelf.

2.2. Eerste en tweede gesprekspositie

Wanneer een spreker de mogelijkheid heeft om het gesprek te openen, beslist hij of zij waar het gesprek over zal gaan. Dit geldt ook voor de radio-inbelgesprekken die Hutchby (1996) onderzocht: iedere beller die te gast was in de show, introduceerde een onderwerp en uitte zijn of haar mening daarover. Op het eerste gezicht leek de conversatie dus grotendeels bepaald te worden door de beller. Toch bleek dat het de presentator was die door middel van het oppositie-initiatief de controle over het gesprek hield (Hutchby, 1996).

Hutchby (1996b) noemt twee factoren die ervoor zorgen dat de controle over het talkshowgesprek uiteindelijk bij de presentator komt te liggen. De eerste factor is de sequentiële organisatie in een talkshowdiscussie. Sequenties zijn “handelingsmatig samenhangende reeksen van beurten waarin gespreksdeelnemers gecoördineerd een interactionele activiteit realiseren” (Mazeland, 2003, p. 73). Sequentiële organisatie bekijkt hoe deze conversationele handelingen georganiseerd zijn. Bij talkshowinteractie wordt vaak gebruik gemaakt van de actie-oppositiesequentie. Hierbij wordt een bepaalde interactionele uiting gevolgd door een oppositie. De ontvanger van de uiting kwalificeert deze als betwistbaar (Hutchby, 1996a). De actie-oppositiesequentie is veelvoorkomend in talkshowinteractie omdat deze gebaseerd is op een argumentatiecontext. Gespreksdeelnemers hebben in deze situatie de neiging om niet snel de geuite mening van de ander te onderschrijven en zullen eerder de mening van een ander tegenspreken of in twijfel trekken (Kotthoff, 1993).

Hutchby toont een voorbeeld van de actie-oppositiesequentie in het volgende gesprek tussen twee sprekers over marihuana-gebruik:

Adato: 7:17-18 (Hutchby, 1996a, p. 24).

1	Al:	Marijuana is very cheap.	A
2	Stan:	Very cheap at fifty cents a joint?	
3		An' a dollar a joint? is very cheap?	O
4	Al:	You-about a- about a third of a joint	
5		gets you high.	A
6	Stan:	So?	O
7		(1.0)	
8	Stan:	The difference is that you need'm	
9		so much ...	A

In de eerste regel uit Al een stelling (A), die door Stan opgevat wordt als een betwistbare uiting (O). Stan neemt een kritische positie in ten opzichte van het standpunt van Al (regel 2). Al vindt marihuana goedkoop, maar Stan trekt zijn perceptie van het begrip 'goedkoop' in twijfel. Hierna wordt de tweede regel aangenomen als actie en volgt de nieuwe reactie van Al als oppositie. De actie-oppositiesequentie blijft in het gehele fragment bestaan met wisselende acties en reacties.

De tweede factor is de standaardprocedure waarin inkomende gesprekken in de radiotalkshow behandeld worden. Deze manier is bepalend voor de machtsverdeling tussen de gespreksdeelnemers. Zoals eerdergenoemd is de beller naar de radiotalkshow verantwoordelijk voor de introductie van het onderwerp van het gesprek. De beller neemt hierbij een positie in over het onderwerp en beargumenteert die positie. Dit zorgt ervoor dat de openingsbeurt van de beller de eerste actie wordt in een actie-oppositiesequentie. Als gevolg heeft de presentator van de talkshow de eerste mogelijkheid om oppositie te uiten in het gesprek (Hutchby, 1996b).

De verschillende gespreksposities hebben invloed op het verloop van de interactie. Sacks (1992) stelt dat degene die eerst praat in een conversatie, zwakker staat ten opzichte van de tweede spreker. De eerste spreker wordt namelijk geacht zijn mening te onderbouwen, terwijl de tweede spreker deze alleen maar hoeft te betwisten of om verduidelijking hoeft te vragen. Op deze manier kan de tweede spreker gemakkelijk de eerste spreker ondermijnen (Hutchby, 1996b, p. 487).

In meerpartijengesprekken komen meerdere deelnemers in aanmerking voor spreektijd. Dit type gesprek kent dus een andere interactie dan de dialoog in de radioshow die de basis was voor Hutchby's analyses. De presentator heeft in het meerpartijengesprek meerdere opties voor de rol van eerste spreker. Ook is het mogelijk dat niet de presentator de tweede gesprekspositie aanneemt, maar een andere gast. Het is daarom interessant om te analyseren of er in talkshows eerste en tweede gespreksposities ingenomen worden en zo ja, hoe die posities georganiseerd zijn.

2.3. Probleemstelling

Het centrale doel van deze scriptie is in kaart brengen hoe de eerste en tweede positie binnen televisietalkshows georganiseerd zijn, namelijk hoe standpunten van sprekers uitgelokt worden en hoe hierop door wie gereageerd wordt. Tevens wordt bestudeerd hoe deze posities zich verhouden tot de gespreksrollen van presentator, expert, ervaringsdeskundige en leek. De vraag is, in navolging van het onderzoek van Hutchby, of er bepaalde nieuwe patronen in positieverdeling in talkshowgesprekken te ontdekken zijn door de aanwezigheid van meerdere partijen?

3. Methode

3.1. Soort onderzoek

Kwalitatief onderzoek is uitgevoerd om talkshows in hun natuurlijke situatie te bestuderen. Kwalitatief onderzoek is geschikt om sociale verschijnselen te begrijpen vanuit hun natuurlijke context (Boeije, 2015). Het doel is verschillende patronen in situaties te beschrijven. De kwalitatieve, conversatieanalytische methode is het meest geschikt, omdat dit onderzoek zich richt op een gedetailleerde analyse van interactie in talkshows.

Een conversatieanalyse bestudeert hoe deelnemers betekenis geven aan hun handelingen in interactie (Mazeland, 2003). Hierbij richt de onderzoeksmethode zich bijvoorbeeld op “de organisatie van beurtwisseling, sequentieorganisatie, herstelorganisatie en preferentieorganisatie” (Mazeland, 2003, p.11). In dit onderzoek werd een collectiestudie uitgevoerd, waarbij vergelijkbaar materiaal verzameld werd waarin een fenomeen zich herhaaldelijk voordeed (Ten Have, 1997). De totale collectie bestond uit sequenties in de data waarin een gast een nieuw onderwerp of standpunt introduceerde. De analyse richtte zich op de manier waarop de gast uitgenodigd werd om het onderwerp of standpunt te introduceren en hoe de reacties van andere gasten en de presentator eruitzagen.

3.2 Materiaal

Het onderzoeksmateriaal bestond uit een selectie van acht televisietalkshows die in 2016 en 2018 uitgezonden zijn door Nederlandse omroepen. Als overkoepelend thema is gekozen voor twee onderwerpen binnen het gezondheidsdomein: verplicht vaccineren en donorregistratie. Die thema's zijn gekozen omdat er de laatste jaren veel discussie (en daarmee media-aandacht) was over deze kwesties vanwege een dalende vaccinatiegraad en de verplichting van donorregistratie. Verschillende talkshows hebben aandacht besteed aan deze onderwerpen, waardoor een selectie gemaakt kon worden voor de analyse. Hierdoor bleven de resultaten van het onderzoek niet beperkt tot één talkshowaanbieder, maar was het mogelijk om uitspraken te doen over talkshows over controversiële onderwerpen in het algemeen.

Er zijn meerdere belangengroepen bij de geselecteerde onderwerpen, zoals ouders, kinderen, de farmaceutische industrie, ziekenhuizen en politieke organisaties, waardoor deze talkshows interessant materiaal vormden voor onderzoek naar discussies tussen verschillende partijen in een talkshow. Een talkshowuitzending werd opgenomen in de dataset wanneer minimaal twee gasten aan de discussie deelnamen. Dit betrof experts, ervaringsdeskundigen of leken. Door deze selectie kon de interactie tussen de verschillende groepen geanalyseerd worden. De volledige materiaalselectie is opgenomen in Tabel 1.

Tabel 1. Materiaalselectie televisietalkshows

Datum	Programma	Onderwerp
14-10-2016	De Nieuwe Maan	Donorregistratie
25-10-2016	RTL Late Night	Vaccinatie
17-11-2016	Pauw	Vaccinatie
26-11-2016	Jacobine op Zondag	Vaccinatie
04-02-2018	Jacobine op zondag	Donorregistratie
13-02-2018	Jinek	Donorregistratie
17-08-2018	M	Vaccinatie
28-10-2018	Nieuwlicht	Vaccinatie

3.3 Procedure

Na de materiaalselectie werden alle talkshowfragmenten verwerkt tot gedetailleerde transcripten. Transcripten zijn gedetailleerde uitwerkingen van de gesprekken, waarbij de uitingen van de gespreksdeelnemers worden uitgetypt. Ook enkele non-verbale aspecten als nadruk en spreektempo zijn meegenomen in de transcriptie. Tijdens het uitwerken van de transcripten werden de uitzendingen meerdere malen in korte stukken afgespeeld. Het doel hiervan was de nauwkeurigheid van de transcriptie te verhogen. Het transcriberen werd uitgevoerd met behulp van *Transcribing Talk and Interaction* (Jenks, 2011) en eerdere onderzoeken waarin transcribeerconventies werden toegepast (zie Bijlage 1). De transcripten zijn door de onderzoeker zelf vervaardigd.

Hieronder staat een voorbeeld van een getranscribeerd fragment uit talkshow *M*, waarin expert Pierik door de presentator werd uitgenodigd zijn standpunt te uiten over vaccineren. In de transcripten werden de gespreksdeelnemers weergegeven met de initialen van hun naam, dus ML was in gesprek met RP, et cetera. Meestal werd bij de introductie van een gast de deelnemersrol aangekondigd en verklaard. Ook was de deelnemersrol vaak leesbaar in een persoonsbeschrijving onder in beeld. De deelnemersrol is daarom ook beschreven in de transcripten.

Fragment 1. M, 17-08-2018

ML=Margriet van der Linden (presentator), RP= Ronald Pierik (expert)

1 ML: aan de desk roland pierik, rechtsfilosoof tineke schaper homeopaat en
 2 schrijver van het boek vaccineren liever niet en karten linker kinderarts
 3 hartelijk welkom allemaal .hh. roland eh om met jou te beginnen jij pleit
 4 voor verplicht vaccineren
 5 RP: → ik pleit voor verplicht vaccineren ALS de vaccinatiegraad zodanig daalt dat
 6 de ziektes weer uit kunnen breken in nederland zoals ze in >andere landen<
 7 in europa al uitgebroken zijn en tot doden hebben geleid

De transcripten zijn per stuk geanalyseerd aan de hand van drie conversatieanalytische componenten: beurtwisseling, herstelorganisatie en sequentiële organisatie (Mazeland, 2003; Ten Have, 2007). Met behulp van het kwalitatieve analyseprogramma Atlas.ti zijn segmenten uit de transcripten gemarkeerd voor latere analyse. In de transcripten werd een nieuwe regel bij een verandering van spreker toegepast, waardoor beurtwisseling al goed in kaart gebracht kon worden. Voor de analyse van beurtwisseling zijn verder momenten van overlap, pauzes en beurttoewijzing bestudeerd. Opmerkelijkheden en onregelmatigheden zijn hierbij gemarkeerd. Een herstelorganisatie-analyse werd uitgevoerd, maar momenten waar herstelorganisatie gewenst was, bleken minimaal aanwezig in de talkshowinteracties.

Bij de analyse van sequentiële organisatie werden eerst per talkshow alle aangrenzende paren gemarkeerd en werd gekeken van welke sequentie zij deel uitmaakten. Aangrenzende paren zijn twee handelingen die bij elkaar horen: iemand verricht een handeling en verplicht de ander een bijbehorende handeling uit te voeren (Mazeland, 2003). Er werd een inventarisatie gemaakt van de aangrenzende paren en deze werden onderverdeeld per categorie. Voorbeelden hiervan zijn het groet-wedergroetpaar en het vraag-antwoordpaar. Vervolgens werden de actie-oppositiesequenties gemarkeerd in de transcripten. Actie-oppositiesequentie zijn gedefinieerd als een bepaalde interactionele uiting (actie) die gevolgd werd door een oppositie. De oppositie vond plaats doordat de ontvanger van de uiting deze kwalificeerde als betwistbaar (Hutchby, 1996).

Een aangrenzend paar kon deel uitmaken van een langere sequentie, door het gebruik van pre-expansies, insertie-expansies of postexpansies (Mazeland, 2003). *Mag ik u iets vragen* is een voorbeeld van een pre-expansie omdat deze vraag het aangrenzende vraag-antwoord paar inleidde. Wanneer er tussen twee delen van een aangrenzend paar een sequentie ingevoegd werd spraken we van insertie-expansies. Dit kon bijvoorbeeld een verduidelijkingsverzoek zijn zoals *wat bedoel je precies*. Ook waren uitbreidingen na een aangrenzend paar relevant voor de analyse: *dus je bent het er mee eens* na een vraag-antwoord paar was een voorbeeld van postexpansie. Deze sequentie-uitbreidingen werden daarom ook gemarkeerd en geanalyseerd om hun effect op de sequentie waarin zij voorkwamen te bestuderen.

De sequentie-organisatie werd mede door een extra codeur gemarkeerd door fragmenten in geprinte versies van de helft van het materiaal te arceren en een bepaalde categorie toe te kennen, zodat duidelijk was welk type aangrenzend paar werd gedetecteerd. De resultaten zijn vergeleken en bij afwijkingen besproken tussen de hoofdonderzoeker en tweede codeur. Op basis van deze bespreking zijn een aantal wijzigingen doorgevoerd in de markering van sequenties.

Om de hoofdvraag van het onderzoek, of er bepaalde nieuwe patronen in positieverdeling in talkshowgesprekken te ontdekken waren door de aanwezigheid van meerdere partijen te kunnen beantwoorden, werden eerste en tweede posities in sequenties gemarkeerd. De eerste en tweede

positie werden gedefinieerd aan de hand van de definities in het onderzoek van Hutchby (1996). Door deze te analyseren in combinatie met de eerder toegeschreven deelnemersrollen waren er patronen te ontdekken tussen de positie inname en deelnemersrol. De resultaten van de analyse naar hoe eerste en tweede gespreksposities in televisietalkshows georganiseerd zijn en hoe deelnemersrollen zich hier tot verhouden, worden besproken in het volgende hoofdstuk.

4. Resultaten

In de talkshowdataset zijn sequenties geïdentificeerd waarin de eerste en tweede positie ingenomen werden door twee verschillende deelnemers aan de discussie. De verdeling van deze sequenties over de acht talkshows verschilt enigszins. In dit onderzoek leverden talkshows met een felle discussie met uitgesproken gasten meer sequenties dan een rustiger talkshowgesprek. In dit hoofdstuk worden de bevindingen met betrekking tot de eerste en tweede positie per deelnemersrol besproken aan de hand van representatieve fragmenten uit de collectie van sequenties. Naar de deelnemersrol van presentator zal voortaan verwezen worden in de *hij*-vorm.

Tijdens de sequentieanalyse werd een bevinding gedaan die de organisatie van posities beïnvloedde. In de eerste en tweede positie sequenties werd een uitlokking van de eerste positie geconstateerd. Omdat deze van grote invloed was op de sequentiële organisatie wordt de positie-uitlokkingsfunctie opgenomen in de resultaten van dit onderzoek.

4.1. Het uitlokken van de eerste positie

In een gesprek zijn het type uitingen van invloed op elkaar. Bepaalde aangrenzende paarden volgen elkaar op, waardoor gespreksdeelnemers gecoördineerd een interactie plaats laten vinden. In de talkshows wordt dit feit door de presentator gebruikt om de eerste positie uit te lokken. De presentator plaatst een talkshowgast in de eerste positie door middel van vragenstellen. Door gebruik te maken van het vraag-antwoord aangrenzende paar zorgt de presentator ervoor dat degene die antwoord geeft de eerste positie inneemt. Op deze manier heeft de presentator een sturende rol in de sequentie. Deze sturende rol wordt verder besproken in deze paragraaf.

De talkshows volgen allen een gestructureerd format dat veel overeenkomsten met de andere talkshows kent. Vaak opent de presentator met een verwelkoming van het publiek. Daarna vat hij het onderwerp van de uitzending samen en introduceert hij de gasten. Fragment 2 is een voorbeeld van een openingssequentie, waarin het standaardformat van *NieuwLicht* wordt getoond.

Fragment 2. NieuwLicht, 28-10-2018

TB=Tijs van den Brink (presentator), PB=Pauline Bijster (ervaringsdeskundige)

1 H: de vaccinatiegraad daalt al JAren en kan een gevaar vormen voor de
2 volksgezondheid (.) moet vaccineren worden verplicht
3 ((intromuziek en geklap))
4 H: >goeieavond< hartelijk welkom bij nieuwlicht we praten vandaag over vaccinatie
5 want steeds vaker kiezen ouders dr namelijk voor om hun kinderen NIET te laten
6 vaccineren .hh. kinderartsen waarschuwen voor de gevolgen
7 ((samenvattend filmpje met uitleg over vaccineren))
8 H: hoe gaan we om met de twijfels over vaccinatie is verplichten de oplossing (.) of
9 moet vaccineren een vrije keuze blijven tijdens dit programma kun u meepraten op
10 facebook (.) facebook punt com slash nieuwlicht en hier in de studio praat ik met
11 willemien holsappel (.) zij verloor haar dochtertje na een besmetting met eh
12 kinkhoest (.) hedwig te molder (.) hoogleraar wetenschapscommunicatie en u traint
13 vaccinatiedeskundigen .hh. ruud coolen van brakel van het instituut voor
14 verantwoord medicijngebruik .hh. en als het aan u ligt laat iedereen zich eh
15 vaccineren h eh >hartelijk< welkom allemaal (.) EN pauline bijster ook welkom jij
16 bent journal[ist]
17 PB: [jah]
18 H: en jij schreef een verhaal over jouw twijfels rond het vaccineren van je jongste
19 kind
20 PB: ja [dat klopt]
21 H: [wat ge-]wat gebeurde er toen

Presentator Van den Brink verwelkomt de kijker en vat met behulp van een korte video het onderwerp vaccineren samen. De presentator heeft een initiërende, sturende rol bij de start van de talkshow. Dit is goed te zien in regel 11 tot 18. Hier introduceert hij de gasten en geeft hij bij iedere gast een korte uitleg over waarom de gast relevante kennis heeft van de discussie. De presentator licht hetgeen uit dat belangrijk wordt geacht voor de discussie en introduceert hiermee een gast. De uitleg over ervaringsdeskundige Holsappel en expert Te Molder beperkt zich tot een persoonsbeschrijving: hun mening over het onderwerp vaccineren wordt niet medegedeeld (*Zij verloor...*, regel 11. *U traint...*, regel 12-13).

Studiogasten Coolen van Brakel en Bijster worden uitgebreider geïntroduceerd door de presentator. In regel 14 stelt hij vast dat Coolen van Brakel voorstander is van vaccineren. In regel 18 beschrijft hij Bijster als twijfelaar. De presentator doet vooral bij expert Coolen van Brakel een stellige aanname: de expert wil dat iedereen zich laat vaccineren. De presentator plaatst de gast met deze uitspraak in de rol van voorstander. Hoewel de introductie zich leent voor een antwoord van Coolen van Brakel kan de gast vooralsnog geen uitleg of weerwoord geven op de uitspraak van de presentator. In de sequentie is namelijk op dit punt geen relevante plaats voor beurtoverdracht. De presentator gaat namelijk onmiddellijk door met de introductie van de volgende gast (regel 15). Journalist Bijster schreef haar twijfels over vaccineren op en deze informatie wordt gebruikt voor haar introductie. Zij krijgt hier wel meteen de kans om deze twijfels toe te lichten, doordat de presentator haar een inhoudelijke vervolgvraag stelt na haar introductie (*wat gebeurde er toen*, regel 21).

Wanneer de presentator de opening van de talkshow afgerond heeft, begint een nieuwe fase in de interactie: de discussie. Uit de analyse is gebleken dat niet de gasten zichzelf in de eerste positie plaatsen, maar dat de presentator dit doet. Deze manier, waarbij gasten starten met hun argumentatie en de eerste positie toebedeeld krijgen, is typerend voor de bestudeerde televisietalkshows.

Door vragen te stellen bakent de presentator het onderwerp van discussie af en heeft hij invloed op de invulling van het gesprek. De momenten die de eerste positie uitlokten vonden plaats na de introductie van een gast, maar ook gedurende het gesprek. De presentator stelt met name vragen aan experts en ervaringsdeskundigen. Het type vraag bleek onderling te verschillen, met een andere interactie tot gevolg. Om de verschillen in vraag-antwoordparen toe te lichten wordt de talkshow *NieuwLicht* opnieuw als voorbeeld gebruikt. Hierin vindt een discussie over vaccineren plaats met experts en ervaringsdeskundigen.

In gesprek met ervaringsdeskundigen blijkt de presentator het meest gebruik te maken van open vragen: *wat gebeurde er toen* (fragment 2: regel 21) en *verraste dat jou* (fragment 7: regel 39). Met dit type vraag nodigt de presentator de ervaringsdeskundige uit om vanuit de eigen ervaring een reactie te geven. Hoe de gast dit doet, kan hij of zij in theorie helemaal zelf bepalen, zolang het antwoord maar betrekking heeft op het gespreksonderwerp. De presentator stuurt met de vraag aan op de inname van de eerste positie, maar door dit type vraag hoeft de gast niet per se een duidelijke stelling in te nemen. Als reactie op de vraag *wat gebeurde er toen?* vertelt de ervaringsdeskundige een anekdote waarin ze haar mening laat doorschemeren, maar op *verraste dat jou?* reageert ze wel met een stellingname. Deze manier van stellingname door de ervaringsdeskundige wordt uitgebreider besproken in paragraaf 4.2.2. van het resultatenhoofdstuk.

Het vraagtype gericht aan experts laat een directere sturing richting de inname van de eerste positie zien. Tijdens de interactie met expert Te Molder brengt de presentator meerdere vragen in. Allereerst stelt hij vragen die een uitgebreide uitleg of argumentatie vereisen van de expert: *hoe verklaart u dat, waar komt dat vandaan en waarom wantrouwen we met zijn allen de farmaceutische industrie en de overheid?* (zie transcriptie *NieuwLicht*: regel 130 en 147). Het gaat hierbij om een ander type vraag, omdat niet gehint wordt op een mening delen. Met dit type vraag moet de expert vanuit zijn kennis en autoriteit antwoorden. In regel 123 stelt de presentator een vraag naar aanleiding van de experts uitleg over goed ouderschap (fragment 3).

Fragment 2. NieuwLicht, 28-10-2018

TB=Tijs van den Brink (presentator), HM=Hedwig te Molder (expert)

123 TB: → maar dat is geen goed ouderschap als ik goed naar u luister
124 HM: nou dat ligt er maar aan ik probeer alleen uit te leggen hoe het komt dat eh
125 dat heel veel ouders eh eh vragen hebben dus dat is ook de uitdaging he om=
126 TB: =maar het is wel iets dat meer geworden is denk ik want twintig of dertig
127 jaar geleden was dit debat veel minder heftig
128 HM: zeker en bijvoorbeeld bij het rivm zeggen ze ook dat er een ↑vooral enorme
129 hoos aan vragen is gekomen dus dat is het meest opvallende=

Eerder in de discussie heeft expert Te Molder uitgelegd dat het tegenwoordig normaal is dat ouders veel vragen stellen en dat dit getuigt van goed ouderschap. In reactie op dit argument stelt de

presentator een polaire vraag, waarmee hij een bevestiging wil uitlokken van deze stellingname. Hij zegt namelijk zelf nooit te hebben getwijfeld. Op deze manier probeert de presentator de expert in een eerste positie te plaatsen, maar de expert wendt dit in dit fragment af. Ze geeft geen expliciet antwoord op de vraag, maar zegt dat het per situatie kan verschillen (*dat ligt er maar aan*, regel 124). Hoewel in theorie alleen een ja of nee voldoet als antwoord, blijkt dat in bijna alle gevallen argumentatie volgt na de beantwoording van de presentators polaire vraag. In de gevallen waarbij dit niet meteen gebeurt, volgt de argumentatie pas na doorvragen of herformuleren door de presentator.

Het uitlokken van de eerste positie door de presentator heeft een grote invloed op het verdere verloop van de sequentieorganisatie. De stellingname in de eerste positie volgt op het vraag-antwoordpaar dat is geïnitieerd door de presentator. Om het interactionele proces niet te verstoren, is het gewenst dat de gast antwoord geeft op de vraag van de presentator. De presentator heeft door het vragenstellen de mogelijkheid om sturing te geven aan de discussie. Hierdoor is een compleet eigen stellingname van een gast vanuit een zelfgekozen invalshoek niet mogelijk.

4.2. De eerste positie

4.2.1. De eerste positie: de expert

Uit de talkshowanalyses is gebleken dat de expert het merendeel van de eerste positie inneemt. De presentator heeft dit gedaan door hem of haar vragen te stellen. Er wordt vaak gebruik gemaakt van de kennis en autoriteit van de expert bij de stellingname. Fragment 4 toont een sequentie uit de talkshow *De Nieuwe Maan*, waarin donorregistratie door een expert en de presentator wordt besproken.

Fragment 3. De Nieuwe Maan, 14-10-2016

NM=Nadia Moussaid (presentator), SA=Souad Achour (expert)

13 NM: om met jou te beginnen soaud waarom zijn er zo weinig ehm marokkanen en
14 turken orgaandonor?
15 SA: → eh: wat ik eh eigenlijk tijdens de voorlichting meekrijg van de van de
16 mensen dat ze daar niet over hebben (.) ze praten niet over
17 NM: hmhm
18 SA: ze eh:: daar als ze daar over praten dan is de vraag mag het van mijn
19 NM: geloof? precies
20 SA: enneh: wat ook vaak ook voorkomt dat mensen ook zich vragen wanneer
21 eigenlijk wordt vastgesteld dat ik dood ben
22 NM: ja
23 SA: dus de vraag van hersenen dood en hart dood en coma is nog bij veel mensen
24 eigenlijk hoe (.) hoe zit het eigenlijk als ik aan beademingsapparaat zit
25 dan klopt mijn hart nog
26 NM: hmhm
27 SA: dus eh::
28 NM: dat [zijn de]vragen
29 SA: [dat zijn de]vragen ehm maar-
30 NM: dus er wordt überhaupt weinig over gesproken en als men het er over heeft
31 dat is het de vraag of het van je geloof mag of je echt dood bent dus of je
32 wat voelt (.) ehm: en eh: wat voor anekdotes krijg je dan tijdens die
33 dialogen als mensen met elkaar in gesprek gaan?

De expert, Achour, wordt in regel 13 en 14 door de presentator uitgenodigd om stelling te nemen. De presentator stelt in de startpositie een vraag waarmee zij het onderwerp van de discussie afbakt. Van de expert wordt verwacht dat zij de vraag beantwoordt en dat ze redenen geeft voor het lage aantal orgaandonoren in de Marokkaanse en Turkse gemeenschap. In haar argumentatie spreekt zij vanuit haar eigen kennis en expertise als voorlichter over donorschap (*wat ik eh eigenlijk tijdens de voorlichting meekrijg...*, regel 15). Als ze geen voorlichter was geweest, had ze de vraag namelijk waarschijnlijk niet op deze manier kunnen beantwoorden. In regel 18 tot 25 benoemt ze dat mensen zich afvragen of donor zijn mag van hun geloof en hoe bepaald wordt of iemand dood is. Dit zijn niet haar eigen gedachten, maar die van de mensen die zij spreekt als ze voorlichting geeft. De presentator vat de argumenten van de expert samen in regel 30 tot 31. Hier wordt bevestigd dat het niet Achours eigen standpunten zijn. De presentator spreekt over *als men het er over heeft* en vraagt door op wat de expert in haar werkveld meekrijgt (regel 31-32). Hiermee doet de presentator een beroep op de kennis die de expert heeft over het onderwerp van de discussie: donorregistratie binnen de Turkse en Marokkaanse gemeenschap. Een beroep doen op kennis is ook terug te vinden in het fragment uit *RTL Late Night*. Fragment 5 laat een sequentie zien uit een talkshow waarin kinderarts Rake vanuit zijn rol als arts te gast is.

Fragment 4. RTL Late Night, 25-10-2016

HT=Humberto Tan (presentator), PB=Pauline Bijster (ervaringsdeskundige), JR=Jan Peter Rake (expert), CM=Chazia Mourali (leek)

44 HT: zou die twijfel zou die twijfel kunnen leiden tot niet inenten
 45 PB: (6,5) uhm:: nouja ik denk dat dat bij sommige mensen wel gebeurt ja
 46 HT: maar bij jou?
 47 PB: (3,5) daar wil ik na dit weekend even geen uitspraak over doen
 48 ((hahaha))
 49 JR: → ik ken een groep mensen die helemaal niet twijfelt dat zijn de kinderartsen
 50 zelf (.)ik ken geen enkele kinderarts die zijn kinderen niet volledig laat
 51 vaccineren. en dat zegt mij ook wel veel
 52 CM: en volgens mij zijn jullie ook bezig met nieuwe ziektes want rota virus
 53 JR: rota virus waterpokken

Rake legt in zijn argumentatie de focus op de kennis die kinderartsen hebben van vaccineren. Dit doet hij door te benoemen dat alle kinderartsen geen twijfel hebben over vaccineren en dat artsen hun eigen kinderen gewoon inenten (regel 49). Hij gebruikt deskundigheid en autoriteit als basis om stelling te nemen in deze discussie. Rakes argument is dus niet alleen gebaseerd op zijn eigen mening. Hij heeft deze argumentatie immers kunnen vormen door zijn beroep en vormt zo een antwoord op de vraag die de presentator stelt in regel 44. Verder versterkt zijn bevestiging in regel 53 zijn autoriteit op het gebied van vaccineren. Hij bevestigt dat er wordt gewerkt aan nieuwe ziektes, wanneer Mourali, die als leek aan de discussie deelneemt, vraagt of ze hiermee bezig zijn.

De expert krijgt de eerste positie toebedeeld door vragen van de presentator. Er wordt vaak gebruik gemaakt van de kennis en autoriteit van de expert bij de stellingname, zoals te zien was in de voorbeeldfragmenten.

4.2.2. De eerste positie: de ervaringsdeskundige

Ook de ervaringsdeskundige neemt, na de expert, regelmatig de eerste positie in en ook in deze gevallen gebeurt dit op uitnodiging van de presentator. In de eerste positie wordt de stelling die wordt ingenomen, onderbouwd met een persoonlijk narratief component. Bij de narratieve component wordt veel gebruikgemaakt van de ik-vorm, omdat het daarbij gaat om een persoonlijke ervaring. Fragment 6 laat een moment zien waarin een ervaringsdeskundige de eerste positie toegewezen krijgt.

Fragment 5. Jinek, 08-04-2019

EJ=Eva Jinek (presentator), NG=Nicole Gommers (ervaringsdeskundige), GJ=Gjalt Jellesma (expert)

274 EJ: van wie had je het willen horen nicole (0,5) wie had jou moeten voorlichten
275 eigenlijk op dat moment
276 NG: → eh:: .hh. ja nouja ik had het van de creche willen weten maar ik ik moet in
277 alle eerlijkheid dr bij zeggen dat op DAT moment dit ook niet voor mij
278 leefde hh ik had er niet bij stilgestaan dat dit kon gebeuren .hh. maar met
279 de wijsheid achteraf (.) ik heb nu >mijn kinderen zijn niet< meer in de
280 leeftijd dat ze naar de creche .hh. gaan en daar ben ik eerlijk gezegd best
281 blij om ehm: als ik nu nog een kind naar de ↑creche zou brengen dan denk ik
282 dat ik daar toch behoorlijk kritisch op door zou vragen .hh. en ik hoop
283 eigenlijk ouders met mij want ehm op het moment dat ouders kritisch gaan
284 bevragen en zeggen van ja (.) .hh. we kunnen wel net doen alsof dit een
285 individuele keuze is maar die kan ongelofelijke gevolgen voor mijn kind
286 hebben, ehm dan heb ik toch het gevoel dat creches zich achter de oren gaan
287 krabben (.) want de ouders die wel willen vaccineren he zijn nog altijd
288 talrijker
289 GJ: tuurlijk
290 NG: dan de ouders die dat niet doen

Bij de introductie van talkshow *Jinek* wordt Gommers door de presentator geïntroduceerd als moeder. Gommers' zoon werd besmet met de mazelen door een niet-gevaccineerd kind, terwijl hij op de kinderopvang verbleef. In fragment 6 wordt de ervaringsdeskundige in een eerste positie gezet doordat haar een vraag gesteld wordt en expliciet haar naam genoemd wordt. In regel 274 en 275 vraagt de presentator naar haar persoonlijke mening, namelijk naar wie haar had moeten voorlichten over het vaccinatiebeleid van de kinderopvang. In haar antwoord blikt Gommers terug op hoe de situatie toen was (*ik had er niet bij stilgestaan...*, regel 278) en ze gebruikt hierbij meermaals de ik-vorm (*ik had het...*, regel 276; *als ik nu nog...*, regel 281). Vanuit haar eerdere ervaringen beschrijft ze in de discussie haar mening over het onderwerp. Ze stelt dat ze, mocht het nodig zijn, kritisch zou doorvragen over het vaccinatiebeleid bij de opvang van haar kinderen. Zij heeft de situatie zelf

doorstaan, dus ze heeft ervaring met wat er kan gebeuren bij wel of niet vaccineren. Daardoor heeft ze de mogelijkheid om haar argumentatie hierop te baseren.

Een ander fragment dat aantoont hoe de ervaringsdeskundige het persoonlijk narratief inzet in de eerste positie komt uit de talkshow *Nieuwlicht* (fragment 7). Hierin spreekt journaliste Bijster met de presentator over vaccineren. Bijster heeft in een blog haar twijfels over vaccineren gedeeld en kreeg hier vervolgens veel kritiek op.

Fragment 6. NieuwLicht, 28-10-2018

TB=Tijs van den Brink (presentator), PB=Pauline Bijster (ervaringsdeskundige)

21 TB: [wat ge-]wat gebeurde er toen
22 PB: ehh ja dat is twee jaar geleden (.) ik eh had een wekelijks blog over ehm dus
23 ik schreef over vraagstukken waar ik eh tegenaan liep met de kinderen dus heh
24 hoeveel schermtijd vinden we leuk thuis moeten we wel vliegen als we weten
25 dat de wereld er kapot van gaat en ik had in mijn omgeving best veel mensen
26 inmiddels die eh die twijfelden of eh de het erover hadden? moeten we
27 eigenlijk wel vacciner[en] of die
28 TB: [ja]
29 PB: het iets uitstelden (.)ik wist zelf toen niet dat toen niet dat die
30 mogelijkheid bestond maar sommigen deden het iets later dan het .hh.
31 programma was eh (.) naja ik was met mijn vierde kindje stond ik aan die aan
32 het vraagstuk gaan we het weer doen en toen dacht ik nou ik heb best wel
33 vragen n twijfels
34 PB: ja die heb je opgeschreven
35 die heb ik opgeschreven en eh:: (1) >ik heb trouwens< niet alle twijfels
36 → >opgeschreven< maar ik had opgeschreven IK TWIJFEL en dat was een blogje en
37 dat is toen eh: viral gegaan enneh: (1) toen ben ik het hele weekend
38 uitgescholden op twitter en eh: eh:: (1,5) nou goed het werd best wel lelijk
39 en hard eh eh:
40 TB: het ging er stevig aan toe
41 PB: het ging er stevig aan toe ja
42 verraste dat jou?
43 ja eigenlijk heel erg want ik dacht ik vind dat je as: (.) ouder en ook als
44 journalist en sowieso als burger in Nederland vragen mag hebben en .hh. (0,5)
45 ik vind dat het rivm tot twee jaar geleden >in ieder geval< heel weinig deed
46 om vragen te beantwoorden eh: ik heb ook vragen bij het consultatiebureau
47 TB: gesteld die soms niet goed werden beantwoord .hh. enneh (.) naja goed ik vond
48 dat we gewoon recht hadden op goede inform[atie] daarover=
49 [mjah] =en dat was ook de bedoeling
50 van jouw verhaal jij wilde daarmee goede informatie uitlokken

Eerder in dit hoofdstuk is besproken hoe de presentator met open vragen een reactie probeert uit te lokken bij de ervaringsdeskundige. Door het fragment vanuit het perspectief van de ervaringsdeskundige te analyseren is te zien hoe zij hierop reageert. Het eerste moment dat de eerste positie uitlokt, is de vraag: *wat gebeurde er toen* (regel 21). Allereerst vat Bijster kort samen hoe haar blog over vaccineren tot stand is gekomen (*ik schreef over vraagstukken...*, regel 23). Haar blog is ontstaan doordat ze haar eigen vragen en die van mensen uit haar omgeving opschreef. Ze twijfelde over welke keuze ze het beste kon maken voor de vaccinatie van haar vierde kind. In haar antwoord gaat ze anekdotisch te werk, maar haar verhaal laat doorschemeren dat ze geen overtuigd voorstander is van vaccineren. Bij haar beschrijving van de totstandkoming van het blog en haar verdere

stellingname gebruikt de ervaringsdeskundige de ik-vorm. Deze vorm past bij de manier waarop zij haar mening onderbouwt, want het verduidelijkt dat het haar persoonlijke verhaal is.

Haar standpunt komt tot uiting na de vraag: *verraste dat jou* (regel 42). Opnieuw gebruikt ze een anekdote, want ze beschrijft hoe ze zelf vragen stelde bij het consultatiebureau, omdat ze vond dat ze recht had op goede informatie (regel 46-48). Ditmaal gebruikt ze haar persoonlijke verhaal om haar stellingname te onderbouwen. Ze vindt namelijk dat ouders, journalisten en burgers in het algemeen het recht hebben om vragen te stellen (*ik vind dat...*, regel 43-44).

De ervaringsdeskundigen in talkshows worden door de presentators vragen in de eerste positie gemanoeuvreed. Het aangrenzende vraag-antwoordpaar zorgt hiervoor. In de vraagstelling is meer ruimte voor achtergrondinformatie, welke vaak wordt opgevuld door een anekdotisch verhaal van de ervaringsdeskundige.

4.2.3. De eerste positie: de leek

De talkshowdataset leverde één talkshow op waarin een leek de eerste positie inneemt. In de talkshow *NieuwLicht* wordt gebruikgemaakt van de online bijdrage van burgers. Kijkers van de talkshow kunnen voorafgaand of tijdens de uitzending berichten sturen naar de Facebookpagina van *NieuwLicht*. Presentator Van den Brink behandelt in de uitzending een aantal van deze berichten. Het is een interessante vorm van de eerste positie, omdat de persoon zelf niet aanwezig is in de studio. In fragment 8 is te lezen hoe het argument van een Facebookgebruiker door de presentator wordt overgebracht.

Fragment 7. NieuwLicht, 28-10-2018

TB=Tijs van den Brink (presentator), HM=Hedwig te Molder (expert),
Facebookgebruiker (leek)

143 TB: =ja op facebook hebben we het hier ook over gehad van de week en daar
144 → reageerde een facebookgebruiker en die zei het wantrouwen in de
145 farmaceutische industrie en overheid groeit waarom dat gebeurt dat vind ik
146 HM: interessant herkent u dat?
147 TB: ja (.) ja dat is=
148 HM: =waarom wantrouwen we met zijn allen de farmaceutische industrie en de
149 TB: overheid
150 HM: nou met zijn all[en (.) vind ik eh:: ja]we moeten proberen
151 [met een heel groot deel]
152 TB: om niet teveel in extremen te praten want dr is ook een heel groot
153 vertrouwen in de wetenschap in de overheid=
154 =maar dat taant dus wel
155 het taant wel maar dat heeft er mee te maken dat eh:: kijk dat is ik denk
156 dat wij met zijn allen heel veel onzekerheid hebben he over eh: hoe moeten
157 we nou in zo'n complexe wereld eh te werk gaan hoe moeten we daar onze
158 keuzes maken .hh. en het idee is omdat we allemaal zelf onze keuze moeten
159 maken dat we ook precies weten hoe het zit en dat is natuurlijk heel lastig
160 bij grote organen en instituties die op afstand zijn daar kun je niet
161 precies weten hoe dat zit=

In regel 144 en 145 stelt de Facebookgebruiker dat het wantrouwen in de farmaceutische industrie en overheid groeit. Hierbij kan hij zelf geen verdere uitleg geven, maar er wordt wel verwacht dat het argument besproken wordt. Die opdracht geeft de presentator door, door een andere gast, die wel aanwezig is in de studio, het argument te laten verdedigen (*waarom wantrouwen we met zijn allen*, regel 148). De leek hoeft zijn argument zelf niet te verdedigen tegenover de tweede positie, waardoor hij een andere eerste positie inneemt dan de expert en ervaringsdeskundige in de talkshows.

4.3. De tweede positie

Waar de spreker in de eerste positie een standpunt moet innemen, heeft de spreker in de tweede positie meer mogelijkheden bij de voortzetting van de interactie. Deze spreker bezit het oppositie-initiatief en kan daarmee meer invloed uitoefenen op de loop van de discussie (Hutchby, 1996). Hij of zij kan kiezen of en hoe hij of zij het argument van de eerste positie betwist. De gast kan er bijvoorbeeld voor kiezen om de validiteit van het argument te ontkennen of om te vragen om meer uitleg bij de stellingname. Deze opties resulteren in meer macht over het gespreksverloop. Het is daarmee een gunstige positie binnen een discussie. Er zijn vijf gespreksmethodes te zien in de tweede positie. Dit zijn doorvragen, bevestigen, weerleggen, samenvatten en agendagerelateerdheid betwisten. Per gespreksdeelnemer wordt hier besproken welke methodes ingezet worden en waarom.

4.3.1. De tweede positie: de presentator

De presentator heeft een groot aandeel in de tweede positie. Deze vloeit voort uit de eerdergenoemde uitlokpositie van de presentator, waarin de presentator een gast door middel van vragen in de eerste positie probeert te plaatsen. De presentator bereidt op deze manier de actie-oppositiesequentie voor en neemt daarna vaak de tweede positie in. In de tweede positie maakt de presentator het meest gebruik van doorvragen, bevestigen en samenvatten. Fragment 9 laat het gebruik van de doorvraagmethode zien.

Fragment 8. M, 17-08-2018

ML=Margriet van der Linden (presentator), TS=Tineke Schaper (expert)

20 ML: (0,5)>wat er< wat heeft dat in gang gezet
21 TS: een enorme beweging van mensen die van alles vinden over wel of niet
22 vaccineren nog steeds en ja ze vinden steeds meer en steeds erger en steeds
23 harder
24 ML: maar wat er in ieder geval gebeurde het boek van eh is eh uit de
25 vitaminestore in heel 020 verwijderd
26 TS: in ieder geval uit de vitrine eh uit de etalage verwijderd daarna weet ik
27 niet
28 ML: ja:: waar sta je in deze discussie
29 TS: ik vind dat er een vrije keuze mag zijn of mensen ouders hun kinderen wel of
30 niet laten vaccineren
31 ML: ja:
32 TS: (.) op grond van objectieve informatie de keuze maken
33 ML: → mja:(.)toch is dit boek leven zonder vaccinaties met als ondertitel bevorder
34 weerstand begeleid ziekte is er wel min of meer op gericht om het zonder
35 vaccinaties te kunnen
36 TS: mogelijke wijze
37 ML: jah
38 TS: we willen (.) we willen vooral een stem geven aan ouders die er anders over
39 denken ennnn mogelijk wat handgaten eh handvaten geven zodat ze ehh-

In dit fragment wordt de nasleep besproken van een Twitterbericht over het boek van schrijfster Tineke Schaper. Er werd geklaagd dat haar boek, *Leven zonder Vaccinaties*, in de etalage van de Vitaminestore stond en hier werd in de media veel over gediscussieerd. Schaper wordt door een informerende vraag van de presentator richting de eerste positie gestuurd (*wat heeft dat in gang gezet*, regel 20). Schaper vertelt dat er veel discussie ontstond tussen allerlei partijen, maar ze geeft nog geen eigen mening. Dit komt na de vervolgvraag, waarin gevraagd wordt waar zij zelf staat in de vaccinatiediscussie (regel 28). Schaper is van mening dat vaccineren een vrije keuze moet blijven en dat ouders op grond van objectieve informatie hun beslissing moeten maken (regel 29-32). Door de vraag van de presentator te beantwoorden neemt zij hier de eerste positie in en krijgt de presentator de gelegenheid om de tweede positie in te nemen. De presentator stelt een vervolgvraag over Schapers boek, dat erop gericht is mensen te informeren over leven zonder vaccinaties (regel 33-35). Door middel van deze vervolgvraag probeert de presentator meer informatie te krijgen over het standpunt van Schaper. Uit doorvragen blijkt dan ook dat het Schapers doel is om een stem te geven aan ouders die anders denken over vaccineren. De doorvraagmethode zorgt voor een tweede positie waarin de presentator niet laat blijken wat haar eigen standpunt is over de stellingname. De presentator kan met deze techniek veel informatie vergaren over de onderwerpen die zij wil aansnijden en in dit fragment zorgt ze bovendien voor een duidelijkere formulering van het standpunt van de schrijfster.

4.3.2. De tweede positie: de expert, ervaringsdeskundige en de leek

Na de presentator vervult de expert het vaakst de tweede positie. Hierna volgen de ervaringsdeskundige en de leek. Alle drie gebruiken zij de tweede positie voornamelijk om het argument van de eerste positie te weerleggen of de agendagerelateerdheid ervan te betwisten. Dit gebeurt voornamelijk wanneer de deelnemersrollen per positie van elkaar verschillen. Een expert weerlegt bijvoorbeeld haast nooit het argument van een andere expert, maar doet dit wel als de andere positie is ingenomen door een ervaringsdeskundige. De weerleg en betwisttechniek vertonen enige gelijkenis, want ze gaan beiden in tegen de eerste positie. In fragment 9 uit talkshow *Pauw* zijn kinderarts Lucy Smit en een aantal ouders in discussie over vaccineren.

Fragment 9. Pauw, 17-11-2016

JP=Jeroen Pauw (presentator), FG=Flory Gout (ervaringsdeskundige), LS= Lucy Smit (expert)

291 FG: nah u zegt die kinderen zijn gezonder maar er is net ik denk in Duitsland
292 onderzoek gedaan dat gevaccineerde kinderen veel zieker zijn en veel meer
293 allergieën hebben en veel meer eh gewoon heel veel meer problemen hebben
294 chronische problemen ehm dus dat klopt eigenlijk niet
295 → nou ik ken het onderzoek uit Duitsland niet ik weet niet waar u precies op
296 LS: doelt en eh dat onderzo- dat onderzoek is in Nederland gewoon nooit zo
297 aangetoond wat u dat u beschrijft-
298 FG: en ik zo ook [heel graag]
299 LS: [de vaccins] die opgenomen zijn in het rijksvaccinatie
300 programma zijn veilig en daarom zitten ze er ook in
301 JP: maar [ja ehh]
302 FG: [ik wil] dat u eens gaat praten met een heleboel moeders ook hier in
303 Nederland die kinderen hebben die ontzettend beschadigd zijn van de vaccins
304 want [wat u] nu zegt is een totale belediging

Anti-vaxxer Gout wil beargumenteren waarom gevaccineerde kinderen vaker ziek zijn dan niet-gevaccineerde kinderen. Hiervoor haalt ze een onderzoek aan waarvan ze de precieze oorsprong niet kent (regel 291-294). De onderbouwing en betrouwbaarheid van Gouts argument is hierdoor makkelijk door anderen te betwisten, want er is geen duidelijke wetenschappelijke referentie naar het onderzoek. Kinderarts Smit haakt in op de argumentatie vanuit de tweede positie en trekt de agendagerelateerdheid van het onderzoek in twijfel. Ze kent dit Duitse onderzoek niet, noch enig vergelijkbaar onderzoek dat deze resultaten aantoont. Smit zegt hiermee dat het argument van Gout geen betrouwbare basis heeft. Na de tweede positie gaat Gout niet verder met de onderbouwing van haar eerdere argument, maar ze stelt alleen dat Smit haar en andere moeders nu beledigd heeft.

Wanneer een expert, ervaringsdeskundige of leek in de tweede persoon inhoudelijk wil reageren, weerlegt hij vaak het argument in de eerste positie. Dit betekent dat er een nieuw argument van een spreker op tafel komt, dat de stellingname in de eerste positie zwakker kan maken. Fragment 10 uit talkshow *Pauw* is een voorbeeld van het weerleggen van de eerste positie.

Fragment 10. Pauw, 17-11-2016

JP=Jeroen Pauw (presentator), FG=Flory Gout (ervaringsdeskundige), LS=Lucy Smit (expert)

379 FG: om eerlijke informatie die krijgen we niet
380 JP: wat is dan niet eerlijk
381 FG: eh ga naar cb en en vraag aan een arts wat zit er in de vaccin ze weten het
382 niet (.) artsen weten niet wat in die vaccins zit
383 JP: is niet bekend wat er in die kinderen gespoten wordt eh dat is toch
384 allemaal wel bekend
385 FG: nee maar we we[ten het niet]
386 LS: → [het is heel]erg bekend (.) ik heb de bijsluiter ook dus ook
387 liggen ze zijn ook te downloaden op de site

Ervaringsdeskundige Gout beweert dat geen eerlijke informatie wordt gegeven over vaccineren en dat bij artsen niet bekend is wat er in een vaccin zit. Dit argument wordt door arts Smit in haar tweede positie betwist met de bewering dat zij als arts de bijsluiters heeft en weet wat er in een vaccin zit (regel 386-387). Op deze manier weerlegt zij met een kleine actie het argument van de tweede positie.

De tweede positie wordt door experts, ervaringsdeskundigen en leken het vaakst gebruikt om de eerste positie te weerleggen. Daarnaast wordt de tweede positie gebruikt om de agendagerelateerdheid van de stellingname te betwisten. Opvallend is hierbij dat dezelfde deelnemersrollen (expert en expert, ervaringsdeskundige en ervaringsdeskundige) elkaars stellingname niet vaak weerleggen of betwisten. Dit gebeurt voornamelijk tussen verschillende deelnemersrollen.

4.3.3. De tweede positie: de invloed van meerdere sprekers

Omdat het een meerpartijengesprek betreft, zijn er meerdere gegadigden voor de tweede positie. In theorie is het voor iedereen mogelijk om zowel de actie- als oppositie-positie in te nemen. Uit de analyse blijkt dat er haast nooit positiewisselingen zijn. De tweede positie blijft bij de presentator en wanneer dit niet gebeurt, is het vaak de presentator die het mogelijk maakt dat een gast de tweede positie kan innemen. Dit gebeurt door beurttoewijzing van de presentator. De presentator creëert deze optie het vaakst voor de expert. Fragment 11 toont een sequentie waarin deze positie door de deelnemers gebruikt wordt.

Fragment 11. Jinek, 08-04-2019

EJ=Eva Jinek (presentator), RR=Rens Raemakers (expert), GJ=Gjalt Jellesma (expert)

219 RR: maar welke regel hebben we niet, voor veiligheid en gezondheid (.) en het
220 enige wat ik met deze wet voorstel is maak het mogelijk om die niet
221 gevaccineerde kinderen te weigeren .hh. en twee maak het ook bekend dat je
222 een kinderopvang bent waar niet gevaccineerde kinderen niet welkom zijn=
223 EJ: =jah
224 RR: dat zijn de twee dingen, en HOE een kinderdagverblijf dat vervolgens
225 bijhoudt >ik bedoel< dat is gewoon (.) er komt een kind meldt zich aan (.)
226 is die gevaccineerd eh: laat het vaccinatieboekje zien en eh je weet het het

227 is eh ook °niet zo moeilijk=
228 EJ: =als je dit hoort?
229 GJ: → .hh. ja (1,0) ik ken de argumenten van rens maar ik moet wel zeggen dat in
230 deze tijd >bijvoorbeeld< de keuze van het kinderdagverblijf niet zo
231 makkelijk meer is (.) op t moment dat ik in een bepaalde omgeving zit met
232 weinig aanbod ↓ en dat is in het platteland al gauw het geval↓ en iemand
233 besluit om NIET te weigeren (1,0) dan ontstaat er toch een situatie dat mijn
234 kind risico's loop of ik moet heel veel extra moeite gaan doen ik denk echt
235 dat we naar een situatie toe moeten dat we besluiten gaan nemen
236

Politicus Raemakers is in gesprek met de presentator van de talkshow *Jinek* over vaccineren. Hij geeft argumenten die zijn visie over verplicht vaccineren ondersteunen, waarop Jinek bevestigend reageert (*jah*, regel 223). Doordat het gesprek tussen hen plaatsvindt en Jinek als presentator als eerst reageert, is de presentator in de gelegenheid tot het vervullen van de tweede positie. Dit doet zij niet, want zij schuift de beurt door naar de expert Jellesma door te vragen wat hij vindt (regel 228). Jellesma erkent het bestaan van Raemakers' argumenten, maar licht vervolgens toe waarom zijn plannen niet haalbaar zijn en verzwakt hiermee de eerste positie (*ik ken de argumenten...*, regel 229).

Ook in de tweede positie houdt de presentator de controle over het gesprek vast. Wanneer de presentator zelf niet de tweede positie in wil nemen, verschuift hij deze naar een gast. Hier wordt wederom gebruik gemaakt van vraag-antwoordparen, om zo de gast te verzoeken tot antwoorden en het geven van een mening.

5. Conclusie

In dit onderzoek is gezocht naar een antwoord op de vraag hoe de eerste en tweede positie binnen televisietalkshows georganiseerd zijn en hoe deze posities zich verhouden tot de rol van presentator, expert, ervaringsdeskundige en leek. Om het antwoord op deze vraag te achterhalen, is een kwalitatieve conversatieanalyse uitgevoerd naar talkshows waarin de deelnemerstypen vertegenwoordigd waren, namelijk talkshows over twee controversiële gezondheidsthema's: vaccineren en donorregistratie.

Allereerst bleek uit de analyse dat niet de gasten zichzelf in de eerste positie plaatsen, maar dat de presentator dit doet. De presentator zet in de sequenties een vraag-antwoord aangrenzend paar in, waarmee hij de gast verzoekt tot antwoorden op een vraag. Hiermee stuurt hij aan op het innemen van de eerste positie. Hiermee behoudt de presentator macht en controle over de interactie. De openingssequentie van de talkshow is bepalend voor het verdere verloop van de interactie. De presentator definieert hierin de rol van de gast: expert, ervaringsdeskundige of leek. Hierdoor ligt grotendeels vast waarop de argumentatie van de gast gebaseerd moet worden. Opvallend is dat de gast meestal geen direct weerwoord geeft op de introductie, doordat er geen relevante plaats voor beurtoverdracht is. Dit kan nadelig zijn wanneer geen juiste beschrijving wordt gegeven van het standpunt van een gast. De gast kan er in zo'n geval voor kiezen om een andere gespreksdeelnemer te onderbreken of te wachten op een kans om te spreken. Deze kans wordt eigenlijk altijd geboden door de presentator door middel van vragen, wat betekent dat de gast ook hierin zwakker is dan de presentator.

De organisatie van de eerste positie werd dus grotendeels bepaald door de presentator. De expert vervult de eerste positie door zijn kennis en autoriteit te gebruiken bij een stellingname. Een ervaringsdeskundige gebruikt anekdotische verhalen om de persoonlijke mening over te brengen. Dit verschil komt mede door het vraagtype van de presentator. Bij ervaringsdeskundigen wordt er gevraagd naar persoonlijke ervaringen en is er meer ruimte voor achtergrondinformatie. Bij de expert wordt er vaker direct gevraagd naar kennis en een standpunt. Leek bleken nauwelijks een rol te spelen in de eerste positie.

Verder blijkt uit de analyse van de tweede positie, dat die positie vaak door de presentator ingenomen wordt. Dit geeft hem het oppositie-initiatief, wat werd ingezet om door te vragen, te bevestigen en samen te vatten. Wanneer de presentator de tweede positie zelf niet innam, schoof hij deze door naar een gast. Dit werd bijvoorbeeld gedaan door te vragen wat een gast van het argument vond. Zowel de expert, ervaringsdeskundige en leek gebruiken de tweede positie om argumenten van de ander te weerleggen of de agendagerelateerdheid ervan te betwisten. Hiermee wordt geprobeerd de stellingname in de eerste positie te verzwakken.

Uit de analyse blijkt dat de presentator een machtige positie heeft binnen de talkshowdiscussie. Dit komt mede door het standaard talkshowformat en de institutionele rol die wordt toebedeeld aan de presentator. Hij opent het gesprek, introduceert de gasten en stelt vragen. Het stellen van vragen leidde met name tot een machtige positie van de presentator, omdat hij hiermee sturing gaf aan wie de eerste positie innam. Hier sluiten de bevindingen over het vraagtype dat de presentator gebruikt op aan. Er wordt een open vraagtype toegepast bij de ervaringsdeskundige, waardoor die niet onder druk gezet wordt om een standpunt in te nemen. Bij de expert worden vaak polaire vragen gesteld die refereren aan de kennis en autoriteit van die persoon. Hierna volgt altijd een eerste positie-inname en dus een zwakkere positie. De machtige positie is ook te herleiden uit de beurttoewijzing van de tweede positie. Wanneer een presentator niet zelf de tweede positie inneemt, kiest hij uit wie deze in mag nemen. Dit bepaalt het verloop van de discussie en zorgt ervoor dat de presentator de controle houdt.

6. Discussie

Het onderzoek dat aan de basis lag van de huidige studie was van Hutchby (1996). Ondanks de verschillen tussen radio-inbelshows en televisietalkshows lijken de bevindingen van Hutchby over posities en machtsverhoudingen overeen te komen met de resultaten uit dit onderzoek. Toch zijn er ook verschillen aan te tonen tussen de shows. Hutchby noemde twee factoren die ervoor zorgden dat de controle over het talkshowgesprek bij de presentator kwam te liggen. Hij concludeerde dat de presentator een specifieke gespreksconstructie inzette die hem in een machtigere positie plaatste ten opzichte van de beller (Hutchby, 1996). De actie-oppositiesequentie die Hutchby beschrijft was een terugkerende factor in de sequentieorganisatie van de radio-inbelshows. In de televisietalkshows werd ook veelvuldig gebruik gemaakt van de actie-oppositiesequentie. Net als in het onderzoek van Hutchby had de gast meestal het actie-initiatief en de presentator oppositie-initiatief.

Het verschil tussen de sequentieorganisatie van de radio-inbelshows en televisietalkshows is de manier waarop de presentator handelingen uitvoert om de gast te sturen. Waar de actie-oppositiesequentie in de radio-inbelshow redelijk natuurlijk ontstaat, stuurt de presentator in de televisieshow aan op de inname van een eerste positie door een gast. Door de inzet van vraag-antwoord aangrenzende paren lokt de presentator een eerste positie uit. Hij beïnvloedt ook actie-oppositiesequenties tussen andere gasten: door beurttoewijzing verschuift hij zijn eigen tweede positie soms naar andere gasten.

De verschillen haken in op de tweede factor die Hutchby markeert als oorzaak van scheve machtsverhoudingen in talkshows: de programmastructuur. De televisietalkshow is een platform waar verschillende deelnemersrollen met elkaar discussiëren. De presentator stuurt deze interactie, en

zorgt ervoor dat de interactie soepel verloopt. Hiermee draagt de presentator draagt bij aan een scheve machtsverhouding. Hij behoudt gedurende de talkshow zijn sturende rol waarmee hij de interactie naar zijn hand kan zetten. Deze controle is een interessant aspect gezien de twijfels over de neutraliteit van de presentator (Huls & Varwijk, 2008). De vraag is of de presentator en het redactieteam dat de show maakt wel neutraal genoeg zijn. Ze kunnen wellicht ook het verloop van het gesprek beïnvloeden zodat een bepaalde gast een discussievoordeel heeft. De behandeling van ingezonden vragen door leken roept vragen op bij dit aspect. De redactie bepaalt namelijk welke vraag behandeld zal worden en bepaalt zo de agenda van de discussie. De presentator kan dan bijvoorbeeld een kritische vraag inbrengen, maar daar in de discussie afstand van nemen door te vermelden dat het niet zijn eigen woorden zijn, maar die van de kijker. Hierdoor komt het vraagstuk over partijdigheid en beeldbepalendheid wederom naar voren (Huls & Varwijk, 2008; Waling 2018).

Partijdigheid van talkshowmakers kan de uitzending beïnvloeden. Als een presentator niet neutraal is in een discussie kan hij bijvoorbeeld de beurt voornamelijk toewijzen aan degene met de mening die hij steunt. Daarnaast kan hij onbeantwoorbare vragen stellen aan een gast om zijn autoriteitspositie te verzwakken. Een talkshowpresentator bepaalt grotendeels wat er bediscussieerd en daardoor uitgezonden wordt. Omdat de kijker door de discussie beïnvloedt kan worden is het van maatschappelijk belang dat er juiste en volledige informatie ter sprake komt. Als dit niet zo is, is er een kans dat de kijker slecht geïnformeerd wordt. De machtsverhoudingen in talkshows, met name de dominante rol van de presentator is daarom erg belangrijk om te bestuderen. Misbruik van deze macht kan een namelijk een nadelig effect hebben.

De rol van de presentator als vragensteller zorgt voor een beperkte mate van vrijheid van de eerste positie. Doordat de presentator met zijn vraag sturing geeft aan de invulling van de discussie is een compleet eigen stellingname vanuit een zelfgekozen invalshoek niet mogelijk. Het vraagtype verschilt per deelnemer. Dit heeft invloed op de positie-inname en het verdere verloop van de interactie. De expert beschikt over de weinig communicatieve oppositie-acties in de talkshowinteractie en heeft ten opzichte van de andere deelnemers een zwakkere positie. Deze bevinding past bij het beeld over expert-leekinteractie, dat veronderstelt dat de expert zich steeds meer moet verdedigen (Livingstone & Lunt, 1994). Het is lastig om een argument van een ervaringsdeskundige of leek aan te vallen vanuit de tweede positie, omdat dit vaak gebaseerd is op een persoonlijke ervaring. Daarmee vergeleken is het gemakkelijker om de kennis of autoriteit van een expert in twijfel te trekken.

Deze bevindingen komen niet geheel overeen met het onderzoek van Plumridge et al. (2007), waar juist persoonlijke kennis zorgde voor defensieve reacties. Dit kan mede komen doordat er in de televisietalkshows meerdere partijen aan het gesprek deelnamen en er beperkte tijd is in een talkshow. Een persoonlijke ervaring is lastig om in korte tijd te weerleggen, dus de keuze om dit in de talkshow niet te doen is logisch.

6.1. Beperkingen van het onderzoek

Een beperking van dit onderzoek is de materiaalselectie. De geselecteerde talkshows bleken bijna allemaal een nette, gestructureerde interactie te volgen. Hierbij was er vooral interactie tussen de presentator en een gast en niet tussen gasten zelf. Dit lag niet in lijn met de verwachtingen: de controversiële onderwerpen hadden voor meer frictie moeten zorgen. Deze verwachting was gebaseerd op het hoge entertainmentgehalte van een talkshow (Munson, 1993). De talkshow die wel een duidelijke discussiestrijd tussen gasten bevatte, was door de makers niet zo bedoeld. Dit beeld werd bevestigd doordat er excuses voor het verloop van deze talkshow gemaakt werden (Mediacourant, 2016). Een bredere materiaalselectie helpt wellicht om verschillen bij meerpartijengesprekken aan te tonen, wat in dit onderzoek niet tot een duidelijk resultaat leidde.

6.2. Suggesties voor vervolgonderzoek

Beleefdheidstechnieken zijn niet meegenomen in de huidige conversatieanalyse, maar op basis van de resultaten zou dit onderwerp een interessant vervolgonderzoek kunnen zijn, met als onderzoeksvraag of mensen elkaar allemaal laten uitpraten of is er bijvoorbeeld sprake van overlap (Huls, 1999). Het concept 'gast' wordt in namelijk de talkshowinteractie vrij letterlijk genomen. De manier waarop gasten de institutionele rol van de presentator respecteren, suggereert een bepaalde conversatie-etiquette. Gasten, met name de experts, volgen de ongeschreven gedragsregels. Hoewel Livingstone en Lunt (1994) spraken over de ontwikkeling van een informele sfeer in talkshows, blijken de sprekers in de talkshows uit dit onderzoek vaak vast te houden aan een formelere lijn. De talkshowpresentator wordt vrijwel niet onderbroken en de gasten wachten met argumenteren tot zij een vraag gesteld krijgen of de reactiemogelijkheid toebedeeld krijgen. De belangen die de gasten hebben bij de talkshowdeelname kunnen hiervoor een reden zijn. Een gast die positief herinnerd wordt, zal waarschijnlijk eerder nog een keer uitgenodigd worden dan iemand met een negatieve connotatie. Daarnaast speelt de institutionele status van de presentator een rol: hij is het gezicht van het programma en leidt het verloop.

Ander mogelijk vervolgonderzoek zou zich kunnen richten op hoe het publiek deelneemt aan de talkshowinteractie. In dit onderzoek is het publiek uitgesloten van analyse, maar het is aan te raden om deze groep wel te betrekken. Hiermee kan bekeken worden wat het effect van positieospel en deelnemersrollen is op het publiek. Daardoor kan bijvoorbeeld geanalyseerd worden of de machtsverhoudingen in de talkshow invloed hebben. Dit vervolgonderzoek kan zich focussen op zowel het studio als kijkerspubliek.

Het huidige onderzoek richtte zich op drie verschillende deelnemersrollen en de machtsverhoudingen in televisietalkshows. Om een volledig beeld van de asymmetrie in macht te

krijgen, is aanvullend onderzoek nodig waarin de rol van de presentator in talkshows uitgebreider geanalyseerd wordt. De bevindingen van onder meer Hutchby (1996) en Thornborrow (2001) en dit onderzoek laten zien dat er veel macht ligt bij de presentator. Verder onderzoek naar dit onderwerp, wellicht ook in andere mediaformats, helpt om machtsverhoudingen in de media beter in kaart te brengen. Hierbij kan ook het eerder besproken vraagstuk van neutraliteit meegenomen worden in het onderzoek. Zo kan de vraag beantwoord worden of er geen machtsmisbruik voorkomt bij talkshows.

In dit onderzoek blijken de eerste en tweede positie niet gelijk verdeeld te zijn over de gespreksdeelnemers in talkshows. Hierdoor is er een ongelijke machtsverhouding, die invloed kan hebben op de interactie. Degene die in deze verhouding de zwakste positie bekleedt, is de expert. De voorgestructureerde talkshow biedt de handvatten om als gast goed voorbereid aan de discussietafel te verschijnen. Zolang iedereen zich aan de afspraken houdt, weten alle deelnemers wat zij kunnen verwachten. Dit leidt tot weinig spontaniteit in het gesprek, maar de informerende rol van de talkshow blijft wel benut. Op basis van het huidige onderzoek kan geconcludeerd worden dat het voor experts geen slecht idee is om deel te nemen aan talkshowdiscussies, mits zij reële verwachtingen van hun deelname hebben.

7. Literatuurlijst

- Boeije, H. (2005). *Analyseren in kwalitatief onderzoek. Denken en doen*. Den Haag: Boom onderwijs.
- Clayman, S., & Heritage, J. (2002). *The news interview: Journalists and public figures on the air*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hartzband, P., & Groopman, J. (2010). Untangling the Web — Patients, Doctors, and the Internet. *New England Journal of Medicine*, 362(12), 1063–1066.
<https://doi.org/10.1056/nejmp0911938>
- Huls, E. (1999). Beleefdheid in grotere hoeveelheden gespreksmateriaal. De Derde Sociolinguïstische Conferentie, Delft: Eburon, 205–219.
- Huls, E. (2000). Power in Turkish migrant families. *Discourse & Society*, 11, p. 345-372. Londen: Sage Publications.
- Huls, E., & Varwijk, J. (2010). Partijdigheid in TV-interviews. In M. Onrust, J. Sanders, & W. Spooren (Eds.), VIOT 2008 Congresbundel (Vol. 3, pp. 135-148). (Studies in Taalbeheersing; Vol. 3). Assen: Koninklijke Van Gorcum BV.
- Hutchby, I. (2007). *Media talk: Conversation analysis and the study of broadcasting*. Maidenhead: McGraw-Hill International.
- Hutchby, I. (1996a). *Confrontation Talk: Arguments, Asymmetries and Power on Talk Radio*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Hutchby, I. (1996b). Power in Discourse: The Case of Arguments on a British Talk Radio Show. *Discourse & Society*, 7(4), 481–497. <https://doi.org/10.1177/0957926596007004003>
- Jefferson, G. (2004). Glossary of transcript symbols with an introduction. *Conversation analysis: Studies from the first generation*. Amsterdam: John Benjamins, 13–31.
- Jenks, C. J. (2011). *Transcribing Talk and Interaction: Issues in the Representation of Communication Data*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Kent, J. (2003). Lay Experts and the Politics of Breast Implants. *Public Understanding of Science*, 12(4), 403–421. <https://doi.org/10.1177/0963662503124005>
- Kotthoff, H. (1993). Disagreement and concession in disputes: On the context sensitivity of preference structures. *Language in Society*, 22, 193-216.
- Lauerbach, G. (2007). Argumentation in political talk show interviews. *Journal of Pragmatics*, 39(8), 1388–1419. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2007.04.004>
- Larson, H. J., Jarrett, C., Eckersberger, E., Smith, D. M. D., & Paterson, P. (2014). Understanding vaccine hesitancy around vaccines and vaccination from a global perspective: A systematic review of published literature, 2007–2012. *Vaccine*, 32(19), 2150–2159.
<https://doi.org/10.1016/j.vaccine.2014.01.081>

- Livingstone, S., & Lunt, P. (1994). *Talk on Television: Audience Participation and Public Debate*. Londen: Taylor & Francis.
- Lewis, T. (2006). Seeking health information on the internet: lifestyle choice or bad attack of cyberchondria? *Media, Culture & Society*, 28(4), 521–539.
<https://doi.org/10.1177/0163443706065027>
- Mazeland, H. (2003). *Inleiding in de conversatieanalyse*. Bussum: Coutinho.
- Mediacourant. (2016). *Jeroen Pauw opent uitzending met excuses*. Geraadpleegd op 3 december 2019, van <https://www.mediacourant.nl/2016/11/jeroen-pauw-opent-uitzending-met-excuses/>
- Munson, W. (1993). *All Talk: The Talkshow in Media Culture*. Philadelphia: Temple University Press.
- Nederlands Huisartsen Genootschap. (z.d.). *Thuisarts | Betrouwbare informatie over ziekte en gezondheid*. Geraadpleegd van <https://www.thuisarts.nl/>
- Plumridge, E., Goodyear-Smith, F., & Ross, J. (2007). Parents and nurses during the immunization of children--where is the power? A conversation analysis. *Family Practice*, 25(1), 14–19.
<https://doi.org/10.1093/fampra/cmn001>
- Sacks, H. (1992). *Lectures on Conversation, Vols 1 & 2*. Oxford: Blackwell.
- Schohaus, B. (2018). Dezelfde bouwstenen, andere show: Journalistieke televisieprogramma's analyseren met behulp van het concept 'format'. *Tijdschrift voor Communicatiewetenschap*, Vol. 46 (1).
- Springvloet, L., Bos, N., de Jong, J., Friele, R., & de Boer, D. (2019). *De Transparantiemonitor 2018*. Geraadpleegd op november 2019, van <https://nivel.nl/sites/default/files/bestanden/6-Transparantiemonitor-2018-Thuisartsnl.pdf>
- Tannen, D. (1995). The Power of Talk: Who Gets Heard and Why. *Harvard Business Review*, (Sep-Oct).
- Ten Have, P. (1997). Een basisprocedure voor conversatie-analytisch onderzoek. In: Meeuwesen, L, Houtkoop-Streenstra, H. (1997). *Sociale Interactie in Nederland*. Utrecht: ISOR. 15-42.
- Ten Have, P. (2007). *Analytic Strategies. Doing Conversation Analysis*. SAGE Publications, Ltd.
<https://doi.org/10.4135/9781849208895>
- Thornborrow, J. (2001). Questions, control and the organization of talk in calls to a radio phone-in. *Discourse Studies*, 3(1), 119-143.
- Timberg, B. M., & Erler, R. J. (2002). *Television talk: a history of the TV talk show*. Austin, TX: University of Texas Press.
- Tolson, A. (2001). *Television Talk Shows: Discourse, Performance, Spectacle*. New Jersey: Taylor & Francis.

- Turow, J. (1974). Talk show radio as interpersonal communication. *Journal of Broadcasting*, 18(2), 171–180. <https://doi.org/10.1080/08838157409363732>
- Van Slooten, E., Friedman, D. B., & Tanner, A. (2013). Are We Getting the Health Information We Need from the Mass Media? An Assessment of Consumers' Perceptions of Health and Medical News. *Journal of Consumer Health On the Internet*, 17(1), 35–53. <https://doi.org/10.1080/15398285.2013.756338>
- Verhoeven, P. (2008). Where has the doctor gone? The mediazation of medicine on Dutch television, 1961—2000. *Public Understanding of Science*, 17(4), 461-472. <https://doi.org/10.1177/0963662506075352>
- Vogel, M. (2016). Van Quatsch en Kwaliteit. *Nederlandse en Duitse media en hun cultuurverschillen (2006)*. Barkhuis
- Waling, G. (2018). Hoe incestueuze talkshows de kijker manipuleren. <https://www.elsevierweekblad.nl/opinie/blog/2018/01/580661-580661/>

8. Bijlage 1: Transcribeer conventies

Deze conventies zijn eerder toegepast in onder andere Jefferson (2004) en Mazeland (2003).

Gesprekorganisorische relaties

(1,5)	een stilte met een duur van het aantal aangegeven secondes, hetzij binnen en uiting van eenzelfde spreker (beurt-intern), hetzij tussen de beurten van twee opeenvolgende sprekers (beurt-extern)
(.)	stilte korter dan 0,2 seconden
tekst= =tekst2	er is geen waarneembare stilte tussen de beurten van twee op elkaar volgende sprekers, of tussen opeenvolgende uitingseenheden van dezelfde spreker
[spreker1 [spreker2	deze twee gespreksdeelnemers beginnen tegelijkertijd een beurt
sp[reker1 [spreker2	een tweede spreker begint tijdens de beurt van de huidige spreker, en wel precies op het punt waarop het haakje staat
spr[eke]r1 [ja:]	de tweede, sluitende haak .]. geeft het punt aan waarop de uiting van de tweede spreker ophoudt (relatief ten opzichte van de uiting van de eerste spreker)

Prosodie

.	de punt wijst op een dalend intonatieverloop aan het eind van het betreffende uitingsdeel
,	de komma wijst op een licht stijgend intonatieverloop
?	het vraagteken wijst op een sterk stijgende intonatie aan het einde van het betreffende uitingsdeel (het hoeft hier niet om een vraag te gaan)
<u>Accent</u>	de onderstreepte lettergreep of klank is geaccentueerd.
Re:kken	de betreffende (mede-)klinker is opvallend langer dan 'normaal' is voor deze spreker. Hoe langer de uitspraak, hoe meer dubbelepunten.
LUID	de in hoofdletters geschreven tekst wordt relatief luid uitgesproken (namen worden daarom ook niet met een hoofdletter geschreven)
◦zacht◦	relatief zacht uitgesproken uiting(sdeel);
afbre-	de spreker houdt plotseling in, en breek de productie van een woord of uitingsdeel abrupt af.
>	de tekst die volgt, wordt relatief sneller uitgesproken (afsluitingsteken <)
<	idem, relatief langzamer (afsluitingsteken: >)

Geluidsproductie:

- .hh. duidelijk waarneembare ademhaling
- hh hoorbare uitademing
- l(h)a(h)chend betreffende lettergreep wordt lachend uitgesproken.
- ((kucht)) karakterisering van een non-verbale activiteit, of andere opvallende verschijnselen.

Transcriptieproblemen:

- () spreker zegt iets dat de transcribent niet kan verstaan (de lengte tussen haakjes is een globale aanduiding voor het aantal gemiste lettergrepen).
- (iets) de transcribeerder is er niet zeker van dat de tussen haakjes vermelde tekst een correcte weergave is van de gesproken tekst.
- [klaasen] vervanging de oorspronkelijke naam (in verband met anonimiseren van de opname).